

Святослав А. Жуков, Дмитро В. Солоха, Оксана В. Белякова
**ЕКОНОМІЧНА ІНЕРЦІЙНІСТЬ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ
 ТА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
 ГАЛУЗІ ТА РЕГІОНУ**

У статті досліджено поняття економічної інерції, визначено особливості та значення її для промислової галузі. Встановлено, що для промислової галузі характерна висока інерційність та визначено її причини. Зазначено, що економічна інерція позитивно впливає на рівень конкурентоспроможності промислової галузі та регіону, є передумовою забезпечення мобільності та гнучкості для їх підприємств. З'ясовано, що зміни в інноваційній системі промислової галузі та регіону здатні позитивно вплинути на ефективний розвиток. Виявлено, що ефективність інноваційного процесу в економіці регіону неможлива без формування його інноваційного потенціалу. Він повинен бути тісно пов'язаним з ресурсами, які є в галузі або регіоні. Визначено головні завдання та цілі організації процесу управління інноваційним потенціалом галузі та регіону. Окреслено заходи з активізації інноваційної діяльності в галузі та регіоні.

Ключові слова: економічна інерція; національна економіка; промислова галузь; інноваційний потенціал; регіон.

Літ. 11.

Святослав А. Жуков, Дмитрий В. Солоха, Оксана В. Белякова
**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНЕРЦИОННОСТЬ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
 УКРАИНЫ И ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО
 ПОТЕНЦИАЛА ОТРАСЛИ И РЕГИОНА**

В статье исследовано понятие экономической инерции, определены особенности и значение ее для промышленной отрасли. Установлено, что для промышленной отрасли характерна высокая инерционность и определены ее причины. Отмечено, что экономическая инерция положительно влияет на уровень конкурентоспособности промышленной отрасли и региона, являясь предпосылкой обеспечения мобильности и гибкости для их предприятий. Выведено, что изменения в инновационной системе промышленной отрасли и региона способны положительно повлиять на их эффективное развитие. Установлено, что эффективность инновационного процесса в экономике региона невозможна без формирования инновационного потенциала региона. Он должен быть тесно связан с наявными в отрасли или регионе ресурсами. Определены главные задачи и цели организации процесса управления инновационным потенциалом отрасли и региона. Указаны меры по активизации инновационной деятельности в отрасли и регионе.

Ключевые слова: экономическая инерция; национальная экономика; промышленная отрасль; инновационный потенциал; регион.

Svyatoslav A. Zhukov¹, Dmytro V. Solokha², Oksana V. Bieliakova³
**ECONOMIC INERTIA OF UKRAINIAN INDUSTRY AND
 INNOVATION POTENTIAL FORMATION AT THE LEVELS
 OF A BRANCH AND A REGION**

The article studies the notion of economic inertia and defines the peculiarities and its role for the industrial sector. The authors demonstrate the high inertia of Ukrainian industry as well as the causes of this phenomenon. It is also noted that economic inertia has its positive impact on the com-

¹ Uzhhorod National University, Ukraine.

² Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine.

³ Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine.

petitiveness of industry and regions, and also it can be the key precondition for enterprises' mobility and flexibility. Changes in the innovation system of the industry or a region can have a positive effect on its efficient development. And efficiency of innovative processes in regional economy is hardly possible without region's innovative potential. This potential is closely related to the resource available in a particular industry (region). Key tasks and objectives of innovative potential management at the level of an industry (region) are determined, and the measures promoting innovative activity of an industry (region) are outlined.

Keywords: economic inertia; national economy; industrial sector; innovative potential; region.

Постановка проблеми. Українська економіка на початку ХХІ ст. вступила на шлях удосконалення ринкових відносин, і закономірно, що сучасний розвиток національних економік відбувається в умовах посиленої конкурентної боротьби на всіх рівнях – між державами, галузями та регіонами, підприємствами й організаціями. Характерною особливістю цих процесів є швидкі темпи розвитку технологій й інновацій. Це вимагає кардинальних змін у системі управління промисловістю загалом і зокрема у формуванні інноваційного потенціалу, як у межах господарства країни, так і на рівні економіки галузі або регіону.

Центральне місце в цьому належить однорідності уявлень і методів управління галузями та економікою регіонів, веденні бізнес-процесів на рівні підприємств з урахуванням національних інтересів, можливостей і потенціалу галузей і регіонів. При цьому необхідно враховувати факт існування економічної інерції в різних галузях, зокрема в промисловій, а також в господарстві регіонів.

Аналіз останніх публікацій. Питаннями економічної інерції займалися такі вчені: М.В. Диха [3], Й. Кунде [6], Н.І. Решетник [7], А.О. Рибінський [7], В.Л. Сідніна [8]. Всі вони досить ґрунтовно визначили сутність економічної інерції та її значення для промислової галузі. Не дивлячись на значну кількість публікацій з даного напрямку, все ж таки питання економічної інерції потребують ґрунтовнішого вивчення. Достатньо приділено уваги в наукових публікаціях і питанням інновацій на рівні регіону. На окрему увагу заслуговує монографія авторського колектива в складі В.М. Гончарова, Ю.Н. Деречинського, В.Ю. Припотеня, С.В. Коверги, Д.В. Солохи та ін. [11], а також праці Н.В. Бондарчук [1] та В.В. Узунова [9]. Однак, через актуальність інноваційної системи для економіки регіонів дане питання потребує більш детального вивчення.

Метою дослідження є поглиблене дослідження теоретичних аспектів економічної інерції, впливу інерційності на промислову галузь та аналіз формування інноваційного потенціалу регіону в сучасних умовах, виокремлення напрямків активізації регіональної інноваційної діяльності.

Основні результати дослідження.

1. Економічна інерція промисловості України. У загальному розумінні, економічна інерція – це стійкість розвитку виробничих зв'язків і співвідношення взаємодіючих суспільно-економічних сил [7]. У словнику «економічна інерція» визначена як властивість економічних систем, об'єктів зберігати або дуже повільно змінювати свій стан. Вона обумовлена, по-перше, масштабністю великих економічних об'єктів, величиною економічної «маси», а по-друге,

інерційністю мислення осіб та органів управління економічними об'єктами і процесами [4].

Високу інерційність економічного середовища можна охарактеризувати як запізнення реакції економічної системи на зовнішній вплив, інакше кажучи – це відкладений у часі (прогнозований) економічний результат [3]. В.О. Василенко виділив 9 причин інерційної економіки, але, на нашу думку, основні з них такі:

1) недостатня швидкість і широта поширення інформації про ринкову кон'юнктуру, зокрема, про перспективність певних сегментів і прибутковність певних товарів;

2) недостатній рівень ділової активності та інноваційної мобільності підприємств, галузей, регіонів;

3) відчутний дефіцит важливих видів ресурсів, без яких подальший розвиток економіки не є можливим;

4) відсутність у більшості найманих робітників перспективного економічного мислення, що породжує страх і небажання змінювати місце роботи та проживання;

5) загрозовано низький рівень організованості та дисциплінованості в системі управлінні, як у державних і регіональних структурах, так і в недержавному секторі [2, 43].

Н.І. Решетник та А.О. Рибінський, досліджуючи економічну інерцію, стверджують, що «за силою впливу інерції на економічні процеси її можна поставити на один рівень з ринковим саморегулюванням і державним втручанням в економіку. Разом з тим, можна стверджувати, що інерція економічної системи створює і підживлює причини, які руйнують систему. Отже, економічна інерція є комплексним поняттям, яка проявляє себе на всіх рівнях економічної системи та незалежно від характеру і темпів прояву» [7].

Економічна інерційність є передумовою нестабільності та нерівномірності функціонування різних галузей і регіонів, вона також заважає вирівнюванню рівнів життя людей.

Аналізуючи економічну інерційність, В.Л. Сідніна виділила такі стадії зміни інерційності стосовно етапів розвитку економічної системи [8, 151]:

1) збереження елементів економічної системи і перехід у стабільну фазу;

2) руйнування елементів і процесів з метою переривання інерційності;

3) народження нових елементів із надбанням нових якостей інерції.

Інерційність визначається тривалістю впливу на економічну систему: чим триваліший вплив на економічну систему, тим менше вона здатна протистояти йому тим менш інерційною вона виявляється. Таке положення справедливе як за позитивного впливу інерційності, тобто для повернення системи до стабільного стану, так і при негативному впливі – для зниження опору системи.

Промислова галузь є недостатньо еластичною, і тому виникає потреба в кардинальних змінах бізнес-процесів, формуванні особливостей поведінки на ринку і загальної ринкової стратегії [10, 268]. Крім цього, сучасний період розвитку світового господарства характеризується значним дефіцитом матеріальних ресурсів, завдяки яким можна проводити широкомасштабні зміни. У цьому випадку «природна» інерція, за якої процес змін не забезпечений реаль-

ними ресурсами, змушує зосередитися на локальних заходах, які стосуються лише основних моментів функціонування галузі. Така ситуація вимагає від промислових підприємств підвищення мобільності та еластичності до змін. Це, відповідно, спонукає їх до перегляду стратегій, відтак, і держава переглядає стратегії розвитку галузі.

Економічна інерція позитивно впливає на рівень конкурентоспроможності промислової галузі та регіону та є передумовою забезпечення мобільності та гнучкості для їх підприємств. Тому при створенні ефективної ринкової стратегії промислової галузі необхідно враховувати економічну інерцію кожного підприємства, а головне – не створювати нові джерела інерції без вагомих на те причин. Існування та протікання економічної інерції часто є важливіше для галузі, ніж умови на її товарних ринках. Зняття інерції з галузевого аналізу призводить до недооцінки реальних втрат часу і ресурсів на інновації та стратегічні зміни, як в цілій галузі або регіоні, так і на кожному підприємстві окремо.

В.І. Кноррінг зазначав, що деякі вчені вважають існування інерції аномалією або катастрофою. Як аргументацію він навів думку Ф. Котлера, який стверджував, що це явище, будучи неминучим наслідком спеціалізації у виробництві та значних капіталовкладень у соціальну інфраструктуру, є проблемою в досягненні певного рівня конкурентоспроможності в промисловості, подолати яку можна завдяки створенню умов для забезпечення гнучкості [5, 116]. Проаналізувавши інерцію, Й. Кунде запропонував інший підхід до неї. Він стверджував, що «вміння та можливості організації засновані на їх традиціях і процедурах вирішення поставлених завдань, що є складовими набору навичок і «пам'яті» підприємства, які в ньому склалися. В рамках цих уявлень інерція має природне пояснення – фірми можуть робити тільки те, на що у них є «процедури виконання», а інакше це завдання не може бути реалізоване» [6, 68]. Обидва ці підходи корисні в розумінні економічної інерції в промисловій галузі.

Практика показала, що на світовому ринку більшість успішних промислових підприємств зобов'язані саме інноваціям. Тому зміни в інноваційній системі промислової галузі та регіону, безперечно, здатні позитивно вплинути на їх інерційність та ефективний розвиток.

Сучасний економічний розвиток будь-якої країни, в т.ч. України, безпосередньо залежить від наявних високих технологій, які є рушійною силою всіх галузей та економіки регіонів. Саме це обґрунтовує підвищений інтерес України до удосконалення інноваційних систем у розвитку промислової галузі та регіонах. Інноваційний підхід, з одного боку, забезпечить українській промисловості можливість переходу на якісно новий рівень розвитку, а з іншого – вимагає високої концентрації інтелектуальних, виробничих і фінансових ресурсів. Останнє є основоположним фактором відставання української промисловості від основних конкурентів, однак при цьому ця галузь володіє достатніми ресурсами і можливостями для збереження та нарощування потенціалу, який необхідний для виробництва конкурентоспроможної продукції. Проблеми ресурсів актуальні й для підвищення конкурентоспроможності регіонів.

2. Формування інноваційного потенціалу галузі та регіону. У сучасних умовах інновації виступають важливим фактором економічного зростання та розвитку країни, який дозволяє сформувати стійкі конкурентні переваги економічного розвитку галузі та регіону.

Аналіз наукових робіт показує, що ефективність інноваційного процесу в регіональній економічній системі неможлива без формування інноваційного потенціалу регіону. Під ним розуміють упорядковану сукупність ресурсів, необхідних для провадження інноваційної діяльності учасником ринку, і сукупність можливостей використання виробничої сили ресурсу та ступінь спроможності суб'єкта економіки провадити інноваційну діяльність. Особливістю цього поняття є те, що його часто ототожнюють із поняттями наукового, інтелектуального, творчого та науково-технічного потенціалів [9]. Таким чином, під інноваційним потенціалом мезорівня економічної системи (галузі, регіону) розуміється сукупність тісно пов'язаних між собою елементів, необхідних для прогресивного розвитку за рахунок внутрішніх можливостей, у т.ч. для створення нововведень, здійснення інновацій та ефективного їх використання.

З точки зору системного підходу інноваційний потенціал регіону є складною просторовою системою, яка розвивається з часом, володіє синергетичними властивостями, складається з системи взаємопов'язаних компонентів: кадрового, інформаційного, фінансового, виробничо-технологічного потенціалів, складових ресурсного блоку, науково-технічного, організаційного, управлінського, споживчого потенціалів та інноваційної культури. В основі цієї системи лежить ресурсний блок, що є фундаментом розвитку всієї системи, від його кількісного та якісного складу залежить функціонування системи.

Науково-технічний потенціал регіону повинен бути тісно пов'язаним з ресурсним блоком, спиратися на нього, оскільки поява винаходів, нововведень, інноваційних програм неможливі без взаємодії людей, технологій, фінансів, інформації. Сполучною ланкою, стрижнем економічної системи є управлінський потенціал і від вірних, своєчасних рішень керівників, їх спроможності організувати виробничий процес залежить створення конкурентоспроможної продукції. Критеріями ефективності розвитку системи є споживчий потенціал та інноваційна культура, сформовані в регіоні [11].

Удосконалення структури інноваційного потенціалу галузі та регіону, а також методів управління ними, досягається шляхом моніторингом інноваційних процесів, які там відбуваються, на основі економетричних моделей. Ці моделі відображають вплив факторів інноваційного потенціалу на результативний економічний показник розвитку галузі та регіону. Це дозволяє приймати управлінські та організаційні рішення щодо розподілу ресурсів фінансового потенціалу з метою їх більш ефективної реалізації.

Головним завданням організаційного процесу управління інноваційним потенціалом галузі та регіону є реальне його перетворення на основний фактор, який забезпечує перехід виробничо-соціального комплексу на інноваційний шлях розвитку.

Погоджуючись з Н.В. Бондарчук, зазначимо, що для розвитку інноваційного потенціалу галузі та регіону необхідно стимулювати та сприяти:

- раціональному та ефективному використанню ресурсно-інноваційного потенціалу (інформації, фінансів, технологій, кадрів);
- розвитку науково-технічного та організаційного потенціалу;
- створенню ефективної інфраструктури для підтримки інновацій;
- підвищенню фахового рівня управлінського потенціалу;
- удосконаленню рівня інноваційної культури;
- підвищенню розвитку споживчого сегмента економіки [1].

Необхідними вбачаються такі заходи активізації інноваційної діяльності в галузі та регіоні:

- сформувані та регулярно оновлювати базу даних з внесенням до неї як найбільш перспективних компаній і підприємств, які володіють високим потенціалом розвитку, так і компаній, які не займаються інноваційною діяльністю, аутсайдерів, а також проаналізувати ситуацію, яка склалася в компаніях, потреби, проблеми, основні причини, які перешкоджають розвитку;
- обрати найбільш ефективний напрям роботи (галузь) в регіоні й основні підприємства, оскільки керівництво регіону не може забезпечити підтримку всіх підприємств та організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для того, щоб забезпечити ефективність функціонування промислової галузі, необхідна глибока інтеграція інноваційної системи в систему управління галуззю та регіоном, що неодмінно позитивно вплине на виробництво промислової продукції. Система управління інноваціями у промисловій галузі приречена стати гнучким механізмом удосконалення загальногалузевої та регіональної стратегії розвитку. Також зазначимо, що господарська практика свідчить про високий ступінь інерції промислової галузі та економіки регіонів України, проте існуючі моделі розбудови стратегії розвитку, як правило, обходять цю проблему, і для того, щоб зменшити негативний вплив інерції у промисловості, необхідні кардинальні зміни у функціонуванні та управлінні інноваційною системою на всіх рівнях економіки.

В основі управління інноваційним розвитком економічного потенціалу галузі та регіону лежить інноваційна політика, яка має бути спрямована на підвищення внеску науково-інноваційної сфери в НТП країни, збільшення ВРП на цій основі, поліпшення соціально-економічного становища населення. Головним завданням інноваційної політики є реальне перетворення інноваційного потенціалу на основний фактор, що забезпечує перехід економіки галузі та регіону на інноваційний шлях розвитку. Але інноваційний розвиток галузі та регіону стримується наступними факторами, вирішення яких позитивно вплине на їх економіку та господарство країни в цілому: відсутність підтримки інноваційної діяльності з боку держави через відсутність цілеспрямованої, ефективною, комплексної інноваційної політики; недорозвинута, переважно через недофінансування, інноваційна інфраструктура; слабкі ринкові стимули до інноваційної діяльності для вітчизняних суб'єктів інноваційного процесу; недосконалі, механізми захисту інтересів закордонних учасників-новаторів.

1. *Бондарчук Н.В.* Державна політика розвитку інноваційного потенціалу регіонів України: Дис... докт. наук з державного управління / Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2011. – 465 с.
Bondarchuk N.V. Derzhavna polityka rozvytku innovatsiinoho potentsialu rehioniv Ukrainy: Dys... dokt. nauk z derzhavnoho upravlinnia / Chornomorskyi derzhavnyi universytet imeni Petra Mohyly. – Mykolaiv, 2011. – 465 s.
2. *Василенко В.О.* Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – Вид. 2-ге, виправл. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
Vasylenko V.O. Antykrizove upravlinnia pidpriemstvom: Navch. posibnyk. – Vyd. 2-he, vypravl. i dop. – K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2005. – 504 s.
3. *Духа М.В.* Оптиміальний розподіл валового внутрішнього продукту як передумова соціально-економічного розвитку держави // *Економіст*. – 2013. – №1. – С. 39–41.
4. *Духа М.В.* Optymalny rozpodil valovoho vnutrishnoho produktu yak peredumova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy // *Ekonomist*. – 2013. – №1. – С. 39–41.
5. Инерция экономическая // *Современный экономический словарь*, 2005 // www.slovarnik.ru.
Inertciia ekonomicheskaia // *Sovremennyi ekonomicheskii slovar*, 2005 // www.slovarnik.ru.
6. *Кнорринг В.И.* Теория, практика и искусство управления: Учебник для вузов за специальностью «Менеджмент». – 2-е изд., изм. и доп. – М.: Норма-инфра М, 2001. – 528 с.
Knorring V.I. Teoriia, praktika i iskustvo upravleniia: Uchebnik dlia vuzov za spetsialnostiu «Menedzhment». – 2-e izd., izm. i dop. – M.: Norma-infra M, 2001. – 528 s.
7. *Кунде Й.* Корпоративная религия. Создание сильной компании с красочной индивидуальностью и душой / Пер. з англ. М. Ершовой. – 2-е изд., испр. – Санкт-Петербург: Стокгольмська школа економіки, 2004. – 270 с.
Kunde I. Korporativnaia religiia. Sozdanie silnoi kompanii s krasochnoi individualnostiu i dushoiu / Per. z angl. M. Ershovoi. – 2-e izd., ispr. – Sankt-Peterburg: Stokgolmska shkola ekonomiki, 2004. – 270 s.
8. *Решетник Н.І., Рибінський А.О.* Державне регулювання інерційних процесів економічної системи // *Технологии Blogger*, 2013 // winteron.blogspot.com.
Reshetnyk N.I., Rybinskyi A.O. Derzhavne rehuliuвання inertiinykh protsesiv ekonomichnoi systemy // *Tekhnolohyy Blogger*, 2013 // winteron.blogspot.com.
9. *Сиднина В.Л.* Формы проявления инерционности в социально-экономической системе // *Вестник ОГУ*. – 2002. – №2. – С. 150–154.
Sidnina V.L. Formy proiavleniia inertcionnosti v sotsialno-ekonomicheskoi sisteme // *Vestnik OGU*. – 2002. – №2. – С. 150–154.
10. *Узунов В.В.* Інноваційний потенціал та особливості протікання регіонального інноваційного продукту // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – №11 // www.dy.nayka.com.ua.
Uzunov V.V. Innovatsiinyi potentsial ta osoblyvosti protikannia rehionalnoho innovatsiinoho produktu // *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. – 2012. – №11 // www.dy.nayka.com.ua.
11. *Фай Л., Ренделл Р.* Курс МВА по стратегическому менеджменту / Пер. з англ. – М.: Альпина Паблшер, 2002. – 608 с.
Fai L., Rendell R. Kurs MVA po strategicheskomu menedzhmentu / Per. z angl. – M.: Alpina Pablsheer, 2002. – 608 s.
12. *Формування організаційно-економічного механізму системи інноваційного розвитку підприємств регіону: Монографія / В.М. Гончаров, Ю.Н. Деречинський, В.Ю. Припотень, С.В. Коверга, Д.В. Солоха, В.Я. Козлова, О.В. Белякова. – Донецьк: СПД В.С. Купріянов, 2009. – 280 с.*
Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu systemy innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv rehionu: Monohrafiia / V.M. Honcharov, Iu.N. Derechynskiy, V.Iu. Prypoten, S.V. Koverha, D.V. Solokha, V.Ia. Kozlova, O.V. Bieliakova. – Donetsk: SPD V.S. Kupriianov, 2009. – 280 s.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2016.